

Globalizacija in amerikanizacija književnosti ter njuni odmevi na Slovenskem

Andraž Jež

Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, ZRC SAZU
andraz.jez@zrc-sazu.si

V prvem delu članek določi osnovne silnice globalizacije in amerikanizacije v kulturi, kakor so ju razumeli raziskovalci z različnih področij. V drugem delu oriše potek ameriškega vplivanja na književnost od 60. do začetka 90. let 20. stoletja na primeru Problemov – Literature. Osredotoči se na obdobje od srede do konca 80. let, ko so bili ameriški vplivi sistemsko vpeti v vse ravni literarnega ustvarjanja in objavljanja v reviji.

Ključne besede: slovenska književnost / literarne revije / 20.st. / literarni vplivi / metafizika / postmodernizem / globalizacija / amerikanizacija

Definicije globalizacije – Globalizacija in kultura

Beseda globalizacija je bila, če gre verjeti velikemu Oxfordovemu slovarju, prvič uporabljena v publikaciji *Towards New Education* leta 1950, tedaj bolj v rabi holistične, torej celostne izkušnje v učenju. Pomen, kakršnega ima beseda danes, se je v ekonomiji in družboslovju nasploh izoblikoval v 60. letih, širša raba pa zaznamuje zlasti čas od konca 80. let 20. stoletja.

Čeprav ima beseda pri različnih znanstvenikih in strokah mnoge skupne značilnosti, je njeno definicijo težko dosledno začrtati. Termin je, kot rečeno, novejšega izvora, a ga mnogi razumejo ahistorično, kar vnaša zmedo med tiste znanstvenike, ki se jim novonastala beseda zdi izvrstna za denotacijo prav tako novega pojava. Tako ekonomist Andre Gunder Frank (52) govori o kontinuiranih oblikah globalizacije vse od 15. stoletja na sicer večtisočletni platformi, nekateri drugi teoretiki pa žarišče zgodnje globalizacije postavljajo v čas helenistične trgovine, rimskega imperija ali kitajske dinastije Han. V tem kontekstu se seveda pogosto omenja islamski srednji vek, kakor tudi z njim posredno povezan čas velikih evropskih geografskih odkritij.

Drugi zgodovinarji (kot A. G. Hopkins in Christopher Bayly) za omejeno obdobje raje uporabljajo izraz protoglobalizacija (*proto-globalization*),

ki ga v nasprotju s historičnim pojmovanjem globalizacije definirajo ekspanzionističen temelj, način globalnega trgovanja (tako imenovana multipolarna globalna ekonomija, ki jo je pospešila mobilizacija kapitala) in drugačna raven izmenjave informacij (Conrad 3, 12–14; Dicken 525).

Tako se zdi, da sicer evrocentričen pogled Thomasa L. Friedmana, konservativnega kolumnista *New York Timesa*, ki termin uporablja neredko, predstavlja nekakšno sintezo med navedenimi pojmovanji globalizacije in razumevanjem globalizacije kot specifičnega historičnega pojava zadnjih desetletij. Friedman deli zgodovino globalizacije po analogiji z Windows na tri obdobja: globalizacija 1.0 naj bi trajala od Kolumbovega pristanka v Ameriki do leta 1800, globalizacija 2.0 naj bi v celoti zajela 19. in 20. stoletje, globalizacija 3.0 pa je postavljena v začetek 21. stoletja (19). V svojem pojmovanju ekonomske globalizacije in svobodnega trga govori o sploščenju oziroma izravnavanju sveta, ki se dogaja v globalizaciji 3.0:

Globalno konkurenčno igrišče se izravnava. Svet je vse bolj raven. Ko sem prišel do tega zaključka, sem hkrati začutil navdušenje in strah. [...] (Z)daj lahko več ljudi kot kadarkoli sodeluje in tekmuje v realnem času z več drugimi ljudmi v več različnih vrstah dela iz več različnih kotičkov sveta in na bolj enakovredni osnovi. [...] Ko ugotovimo, da je svet raven ali da se vsaj izravnava, postane vse, kar je bilo prej nejasno, razumljivo. (17)

Definicije pa se ne razlikujejo le v časovni umestitvi pojma, marveč tudi v aplikaciji njegovih razsežnosti na različna področja človekove kulture – medtem ko so mnoge pretežno ali izrazito omejene na ekonomski aspekt, podajajo druge razširjen vidik politične, kulturne in drugačnih globalizacij. Tom G. Palmer globalizacijo nekoliko vzneseno opisuje kot zmanjšanje ali ukinitve državnih restrikcij pri meddržavnem trgovanju, ki naj bi privedla do kompleksnega in povezanega sistema proizvodnje in menjave (1), podobno že omenjeni Friedman govori o sploščenju oziroma izravnavi sveta, Holm in Sørensen pa govorita o »čezmerni intenzifikaciji ekonomskih, političnih, družbenih in kulturnih odnosov« (navedeno po Svetličič 19). Nekateri, na primer Charles Oman, obravnavajo strogo ekonomsko globalizacijo kot mikroekonomski proces,¹ pri katerem ekonomske sile zblížujejo (tudi ekonomsko) oddaljenost med narodi in ekonomsko suverenost prek pospešene trgovine, ob čemer se krepi soodvisnost držav (Svetličič 19–20). Eurostatova skupina za refleksijo globalizacije v pretežno ekonomistično definicijo vendarle distinktivno zajame tudi paraekonomske razsežnosti pojma; tako gre za »povezavo med podjetji s sedeži iz različnih držav, ki so med seboj povezana drugače kot le s trgovino prek trga, in njegove družbenoekonomske posledice« (Svetličič 19).

Pri obravnavi se bomo nagibali k pojmovanju globalizacije, ki jo obravnavajo širše od zgolj ekonomske platforme – ne le zaradi polja naše

raziskave, temveč tudi zato, ker je, kot ugotavlja Marjan Svetličič, globalizacija že po naravi multidisciplinarna in so vsakršni poskusi definicije, ki jo predstavljajo preveč monistično, pomanjkljivi. Rudi Rizman v navezavi na Dirlika pojmuje globalizacijo kot »novo družbeno paradigmo«, ker meni, »da se je potrebno izogniti preveč poenostavljenim obravnavam globalizacije« (navedeno po Svetličič 19). V sociološkem smislu predstavlja globalizacija večinoma homogenizacijo kulture, idej in načina življenja, s tem pa tudi ogrožanje tradicionalnih lokalnih identitet. Ob tem Ulrich Beck poudarja, da so teze o homogenizaciji oziroma macdonaldizaciji sveta enostranske in ne zajemajo paradoksnih celote dialektike globalizacije. Zato pritegne Rolandu Robertsonu, ki trdi, da globalizacija vselej pomeni tudi (re- ali trans)lokalizacijo (Beck 66–67, 70–72).

Jan Aart Scholte je podal razčlenjeno politološko analizo definicij globalizacije na petih ravneh: *prva* globalizacijo izenačuje z internacionalizacijo, torej preprosto z (dokazljivim) dejstvom naraščajoče mednarodne blagovne menjave, kakor tudi z vse večjo pretočnostjo ljudi, sporočil in idej med državami. *Druga* razume globalizacijo kot liberalizacijo, zlasti trga, in odpravljanje preprek za odprto globalno ekonomijo. *Tretja* povezuje globalizacijo z univerzalizacijo, torej enovitim uveljavljanjem različnih običajev (od gregorijanskega koledarja do kitajskih restavracij) v različnih svetovnih kulturah, vendar bolj v smislu sinteze kultur kot kulturnega imperializma.

Za našo raziskavo si moramo ogledati *četrto* raven, ki globalizacijo razume kot vesternizacijo in modernizacijo, posebej v smislu amerikanizacije, vendar na distinktivno drugačni miselni platformi, kot jo lahko zasledimo pri slovenskih piscih 80. let in v njihovem svetovnem nazoru. Pri tej ravni gre namreč po Scholteju za tako imenovane strukture modernosti (kakršne so kapitalizem, birokratizem, industrializem in postindustrializem), ki prek imperializma multikorporacij zradirajo vse tradicionalne strukture, ob katere trčijo. Če je ta vidik tesno povezan z ameriško hegemonijo v smislu militarizacije in multikorporacij, naj na tem mestu poudarimo, da je na slovenske pisce vplivala zlasti »neka druga« amerikanizacija. Tako v 60. in 70. letih kot v za nas najzanimivejšem obdobju so na slovenske pisce vplivali prav umetniki in misleci, ki so nasprotovali potrošništvu in kulturni dominaciji ZDA. Tako so se, kakor podrobneje opišemo v nadaljevanju, modernisti sklicevali zlasti na bitnike, zatem pa iz njih izhajajoče undergroundovske pisce. Generacija 80. let se nasprotno ni opirala toliko na kontra- ali subkulturne elemente, temveč na že etabliirano književnost ameriške metafikcije, ki pa je prav tako nastala kot levokritičen odziv na »Wall Street in Broadway« (Blatnik 20–21).

Peta raven Scholtejeve politološke delitve se nanaša na supraterritorialnost. Posplošeno bi to pomenilo prestrukturiranje geografske oziroma

prostorske organizacije odnosov, in sicer v smeri deteritorizacije, kakršna se pred tem v zgodovini še ni pojavila. V globalnem prostoru kraj ni ozemeljsko determiniran, pa tudi čas ni več glavno merilo oddaljenosti (8–10; Svetličič 20, 21).

Kulturni kontekst je – posebej v interdisciplinarnih raziskavah in refleksijah globalizacije – včasih težko oddvojiti od predhodno obravnavanega ekonomskega. Prav zato je pogled na kulturo pogosto talec različnih ideoloških ekonomističnih pogledov na realno politiko, kakršno vodijo Združene države Amerike. Prej omenjeni Thomas L. Friedman je dober primer. Pri njem in podobnih »teoretikih« je značilno, da v slogu varljivega enačenja svobodne ekonomije s svobodo ljudi tudi globalizacijo ekonomske in kulturne moči tolmačijo kot nekakšnega *deus ex machina*, ki bo razrešil vse tegobe zgodovine, saj da imajo ljudje zdaj več priložnosti kot kdajkoli prej.

Friedman, ki v svojih kolumnah že od 90. let odkrito zagovarja ameriški intervencionizem (Ali 264–265), proslavil pa se je tudi s hujskanjem za vojno v Iraku, sicer ni osamljen primer med tistimi pisci, ki jih zaznamuje jasen proameriški angažma. Tovrstni pisci namreč o globalizaciji pišejo bodisi z navijaškim navdušenjem (kakor Friedman) bodisi v sklopu hegeljanske zgodovinske nuje, kakor to lahko spremljamo pri Fukuyami. Zaželeni apologeti ameriškega kolonializma so postali v zalivski vojni in so svoje prvenstvo ohranili s pisanjem, ki ga zgodovinar in politični mislec Tariq Ali povzame v maksimi: »[U]poštovati je treba občutljivo ravnotežje med resnico in močjo, imperialne sile pa s tem, kar pišejo, [ti pisci] ne smejo nikoli razjeziti.« (281)

Prav Alijevo pisanje, bolj usmerjeno na kulturne aspekte, bo za našo raziskavo nedvomno uporabnejše, tudi zato, ker globalno sliko »spopada fundamentalizmov« razume v neposredni povezavi z razvojem ameriškega imperializma. Ta se je v bistvu razvijal že od osamosvojitve Amerike, močan zagon in svetovni blagoslov pa je dobil z ameriško intervencijo v prvi svetovni vojni. Ko so ZDA v drugo svetovno vojno vstopile preračunljivo in z zamudo, so bile že samoumevna velesila, kar se je ob zmagi zahodnih zaveznikov le še utrdilo. S hladno vojno ter njeno medijsko propagando in ekonomskim prerazporejanjem svetovnega vpliva so Združene države ohranjale sloves vojaške velesile in hkrati, paradoksalno, neomajne utrdbe demokracije (Ali 266).

V to so bile skoraj primorane – po drugi svetovni vojni niso več mogle temeljiti na (razmeroma) samozadostnem trgu s surovinami, saj so v času vojne močno okrepile industrijsko produkcijo, ki je ni bilo več mogoče kompenzirati z domačimi sredstvi, hkrati pa so jo morale zaradi svetovnega vpliva ohranjati. Šele od tedaj so ZDA množično uvažale nafto, železo-

vo rudo, boksit, baker, mangan in nikelj in morda moramo temelj globalizacije z ameriškim obrazom pravzaprav iskati v teh premikih. Zagotovitev sredstev je namreč *eo ipso* pomenila politično, ekonomsko in kulturno prevlado najprej v Latinski Ameriki, Nigeriji in na Bližnjem vzhodu, postopoma pa je zahtevala nove in nove intervencije, s čimer se je industrijska produkcija dodatno krepila. Hkrati so ZDA imele za tovrstne intervencije izgovor v »demokratskem« protikomunističnem boju (determinanti, ki se je v letih po padcu berlinskega zidu preselila na boj proti »džihadu«). Vloga svetovnega policista in urejevalca, kakršno si je Amerika na ta način postopoma pridobila, je ugodno vplivala na notranje gospodarstvo: oboroževanje je poživilo težko industrijo ter spodbudilo raziskave v elektroniki, letalstvu, kemiji in vesoljstvu. Tako formiran stabilen sektor, na katerega ekonomska nihanja niso vplivala, je pomagal ublažiti specifično kapitalistične recesije, zato ameriška zunanja politika že desetletja dela vse, da bi ohranila tovrstno situacijo. Ta povzroča avtomatičen dobiček (analiza sicer ne zajema zadnjih desetih let), izrablja pa politične in ekonomske vzvode, s katerimi siromaši tujo politiko in ekonomijo (Ali 268–269).

Globalizacija in amerikanizacija

Kaj torej reči o že večkrat nakazanih povezavah globalizacije z amerikanizacijo? Slednja se je kot termin pojavila v začetku stoletja, in sicer skoraj istočasno v dveh pomenih: nekateri so jo že tedaj razumeli kot ekspanzionizem ameriške kulture (tako sliko izkazuje članek W. T. Steada »The Americanization of the World« iz leta 1901), drugi pa so jo v smislu *interne* amerikanizacije uporabljali za označevanje stopnje pripadnosti, ki so jo novi državi izkazovali priseljenci na severnoameriško celino (koliko so se bili pripravljene odpovedati svoji prejšnji identiteti v najširšem smislu in koliko v korist unifikacije sprejeti novo, ameriško) (Smith 68–69, 84–85; Moffett 14). Gre torej za označitev specifične asimilacije, kar hkrati že zamaje vsaj eno predpostavko o ameriški kulturi, ki ji je v poznejših letih nedvomno pomagala pri svetovnem uveljavljanju – namreč fantazmo o nezahtevnosti oziroma neekskluzivnosti ameriške identitete, ki dovoljuje hkrati afilicacijo s predhodno identiteto in povzemanje novega, ameriškega idioma. Kot tako jo mnogi Američani uporabljajo še danes. In vendar termin amerikanizacija svetovni *sensus communis* razume zlasti v prvem pomenu, torej kot privzemanje ameriških vrednot zunaj ZDA.

Tudi mnogi misleci globalizacije med obema ne ločujejo ali ju vsaj vidijo v tesni povezavi. Sicer si niso povsem enotni, ali je globalizacija vpliv Amerike in Zahoda na svetovno kulturo nasploh omilila ali pa se je ame-

rikanizacija z globalnim modelom še okrepila, čeprav se mnogi nagibajo k drugemu. Vsekakor pa so si edini, da globalizacija amerikanizacije ni zasenčila in da ostaja recepcija ameriške kulture kot dominantne ali vsaj referenčne nadvse pomembna tudi v »časih globalizacije« (Poiger 237).

Gordana P. Crnković poudarja, da je smiselno pretestiti, koliko amerikanizacije je resnično »ameriške« in koliko je pravzaprav imanentne Evropi, saj da ta od Amerike zgolj povzema nekatere postindustrijske reflekse, ki jih mora zaradi stanja družbe sprejeti, Amerika pa se jih je pač posluževala že dlje. Če je »ameriški« način življenja Evropi v prihodnosti res imanenten zaradi njenega razvoja in ne zaradi ameriške dominacije, ne govorimo več o dveh delih sveta, temveč o dveh točkah v času znotraj istega zgodovinskega diskurza. Odnos med Evropo in Ameriko je tako nekoliko bolj kompleksen, saj ima Amerika (ki je »že-tam«) sicer prednost od svojega pionirstva, toda Evropa stanje lahko zaradi ameriškega primera reflektira in svojo prihodnost modelira v procesu (Crnković 10–11). Teorija sicer zveni zanimivo in je za Evropo (v tem smislu tudi Slovenijo) morda uporabna, vendar se nam lahko ob premisleku zazdi evrocentrična. Na svetu je namreč mnogo držav, ki si z zahodom mnogih aspektov nam samoumevnega zgodovinskega diskurza ne delijo v celoti, pa (zaradi imperialističnih tendenc) tudi pri njih govorimo tako o globalizaciji kot o amerikanizaciji. Zelo verjetno je namreč, da brez ameriških intervencij v svetovna politična in ekonomska dogajanja globalizacija ne bi povsod po svetu pila kokakole in pepsija (če parafraziramo Friedmana), temveč drugačne pijače z drugim socialnim kontekstom.

Amerikanizacija na kulturnem področju in stanje v Sloveniji

Poznavalci svarijo, da amerikanizacije ne moremo raziskovati monolitno zgolj iz epicentra, temveč z velikim poudarkom na državah, ki so ameriški kulturni model sprejele, in s poudarkom na njihovih posebnostih. V povezavi z Evropo jo je torej treba raziskovati v dveh delih – povojna recepcija vsega ameriškega se namreč med tako imenovanimi zahodno in vzhodno Evropo močno razlikuje (Ramet 5–6; Poiger 235–237).

Strah pred ameriško kulturno hegemonijo in monotonijo je zlasti med levičarskimi evropskimi misleci obstajal že dlje in se je po 2. svetovni vojni uveljavil v ideologijah novonastalih komunističnih držav vzhodnega bloka, v zahodnoevropskih državah (kakor tudi v Ameriki) pa se je pojavil komaj kaj pozneje od obširnih povojnih akcij prisvajanja evropskega kulturnega prostora, kakršna je bila Marshallov plan. V 60. letih se je namreč izoblikoval koncept kulturnega imperializma, ki je med drugim sovpadel z viet-

namsko vojno in ostalimi intervencionističnimi dogodki. Ti so ameriške kontrakturne mislece ter levičarje v zahodnih državah nasploh pripravili do protestov, s katerimi so želeli poudariti svoje stališče do ameriške kulture, ki da je zgolj sredstvo v rokah imperialistične prevlade.

Koncept kulturnega imperializma je tako trčil ob starejši, do Amerike mnogo zaupljivejši koncept modernizacijske paradigme (Poiger 235). Ta je konstrukt hladne vojne, ki se pravzaprav v reciklirani podobi ter podprt z neoliberalizmom in neokonservativizmom pojavlja tudi danes, zlasti v bivšem vzhodnem bloku: gre za prepričanje v legitimno in nujno zmago parlamentarne demokracije nad tako imenovanimi totalitarizmi, ki poleg nacifašizma druge svetovne vojne zajemajo tudi vsakršno obliko državnega socializma – in ZDA so se, tudi zaradi ustanovitve vojaške zveze Nato, pri tem vzpostavile kot vodilna referenca. Pod znamko modernizacijske paradigme je tako ameriška zunanja politika na zahod do 60. let lansirala idealističen avtoportret demokratične velesile. Medtem ko je slika na zahodu za več desetletij zbledela ob dogodkih v Indokini, jo je zaradi zagovarjanja svobodnega trga, strankarskega pluralizma in na videz bolj demokratične ideologije povzegal *sensus communis* vzhodnoevropskih držav in deloma Kitajske. Jugoslavija in z njo Slovenija je v tem oziru posebej zanimiva, ker je amerikanizacija pri nas potekala eklektično in v povezavi z obema konceptoma recepcije ameriškega, kar se gotovo pozna tudi v slovenskem pisanju od 60. do 80. let, ki se mu posvetimo v zadnjem poglavju.

Zdi se, da so ZDA vsaj formalno izkoristile tudi ideološko nišo, ki jo je prinesel konec komunističnih režimov, saj se razmeroma trdno ohranjajo v sedlu tako na kulturnem kot na gospodarskem področju, medtem ko lahko trdimo, da sta tako modernizacijska paradigma kot koncept kulturnega imperializma v zadnjih dveh desetletjih močno zbledela (Poiger 236; Ramet 6).

C. Anthony Giffard opozarja na temeljno razliko v recepciji med Evropo in ZDA, ko gre za amerikanizacijo in njeno zavračanje na kulturnem nivoju (in jo pojasnjuje na podlagi filmske produkcije): medtem ko Amerika razume evropsko reguliranje programske filmske sheme z domačimi ali vsaj evropskimi proizvodi kot protekcionizem in varovanje lastnega trga pred ameriško konkurenco, je evropski pogled zazrt bolj v kulturno povezanost med Evropejci ter zavest o sebi in sosednjih državah (Giffard 37–38). Zdi se, da so evropske države ob tem (delno upravičeno) ameriško filmsko produkcijo vsaj v nekaterih segmentih izenačile s hollywoodsko, položaj z recepcijo filmov pa se je dodatno zapletel v 80. letih, ko je več evropskih držav dovolilo vdor zasebnega sektorja na televizijo – privatne postaje pa so že po pravilu bolj dojemljive za komercialne ameriške proizvode (39). Rečeno kar v številkah, ameriški filmi so v odnosu do neameriških vsebin

v Evropski uniji zastopani v razponu od 23,9 odstotka v Franciji do 74,1 odstotka na Nizozemskem.

S pozivi, kakršen je Televizija brez meja, ki so jo leta 1984 predlagali za sprejetje v celotni EU in ki bi s kakovostnim programom skrbela za »razvoj zavesti o bogati raznolikosti evropske skupne kulturne in zgodovinske zapuščine« (43), poskušajo evropske države ohraniti lastno filmsko produkcijo, čemur pa se filmski producenti v ZDA, ki iste težave razumejo zgolj tržno, močno upirajo, saj zaslužki od izvoza filmov v druge države kljub velikanskemu domačemu tržišču pogosto pomenijo bistven vir dohodkov (44).

Kulturna globalizacija je seveda mnogo globlja od neposrednega vnosa ameriških vsebin, kar lahko občutimo tudi v Sloveniji. Prav hollywoodska filmska industrija nas postavi pred poseben fenomen: ne gre le za to, da bi med kopico proizvodov z enakim namenom izbrali ameriškega, temveč ameriški proizvodi implicirajo svojstven način recepcije, ki pred tem ni obstajal ali pa je bil vsaj manj ekspliciten. Tako je Hollywood formuliral pogled na film in način gledanja filmov, usmerjen v nezahtevnost in zabavnost vsebin, medtem ko je bila evropska tradicija filma prej bolj povezana z umetniškim izrazom. Tudi slovenski režiserji, ki so se najbolj uveljavili mednarodno (v zadnjem času denimo Mitja Okorn), so morali ob tem slediti nizu konvencij, kakršne je za samoumevne napravila prav hollywoodska dominacija. Te segajo od povsem formalnih (čas, ki mora ustrezati formatu celovečernega filma) do vsebinskih (srečen konec, ljubezenski zaplet in razplet). Podobno zahodna glasbena industrija, ki je skoraj izključno v angloameriški domeni, pošilja na trg nove in nove zvezde s sicer (zaradi potreb trga) domišljeno konstruiranim, a glasbeno in besedilno siromašnim konceptom. Zaradi strateško dovršene propagande po svetu zasedajo vrhove prodajnih lestvic, s tem pa intenzivno vplivajo na lokalno glasbo posameznih držav ne le v izrazu, temveč tudi v načinu funkcioniranja glasbenega dela kot nezahtevne, kratkotrajne in efemerne konzumacije.

Prek ameriškega vpliva so se v svetovnem merilu popularizirali tudi nekateri športi, zlasti košarka, in nekaj športnih običajev, kot so ritualizirani vzorci navijanja. Drugi športi, ki imajo v ZDA kulturni prestiž (predvsem ragbi), se v Evropi začuda niso uveljavili. Zdi se, da je zunaj Združenih držav nogomet še vedno nezamenljiv (Ssenyoga 2006).

Vplivi ameriške kulture pa so vidni tudi zunaj umetnostne oziroma prostočasne industrije. Slovenija je tako kot praktično vse evropske države poleg osupljivo priljubljenega Božička in njegove ikonografije (ter, spet, novega modusa praznovanja skozi potrošnjo, ki pred tem ni bil razvit v tolikšni meri) prevzela vrsto praznikov, ki so se razvili v ZDA ali so jih te

vsaj popularizirale. Težko bi ugotovili, koliko praznovanje noči čarovnic, valentinovega ali materinskega dne dolguje ameriškim filmom, ki jih na videz nevsiljivo prikazujejo kot tamkajšnje navade, vendar so ti v evropske države skoraj brez dvoma pomagali razširiti vrsto običajev, kot so pravokotne diplomantske čepice na prireditvah ob zaključku srednjih šol in fakultet. Tudi vrsta odločitev slovenskega političnega vrha je neposredno povezana z ameriškim vplivom. Ta se je nedvomno povečal po vstopu Slovenije v zvezo Nato, očitno pa je bil dovolj prisoten že pred tem, saj je za vstop Slovenije v zvezo, nastalo v najburnejših letih hladne vojne, glasovalo več kot pol prebivalstva, ki se je leta 2004 udeležilo referendumu.

Formalni vpliv ZDA na slovensko literarno prizorišče je mogoče meriti v več pogledih. Čeprav je delež vpliva ameriških zabavnih vsebin na knjige znatno manjši od tistega na filme in popularno glasbo, je tudi na knjižnem tržišču zadnjih desetletij mogoče opaziti porast pogrošnih kriminalk in ljubezenskih zgodb, ki jih prodajajo tudi po kioskih in veleblagovnicah. Večinoma gre za prodajne uspešnice, za katere se je po ameriški rabi uveljavil izraz *bestseller* (Kovač in Wischenbart 117), svoj status pa so si v glavnem izborile na ameriškem in zahodnoevropskem tržišču, in sicer z načini, ki uspešnic niso samo registrirali, temveč z afirmacijo knjige na določeni lestvici pomagali k njeni nadaljnji priljubljenosti. Ena najuglednejših tovrstnih lestvic, ki jo od leta 1931 pripravlja *New York Times*, nastaja z vprašalnikom, ki ga razpošljejo po posameznih ameriških knjigarnah. Za vprašalnik izbere uredništvo vrsto knjig, za katere se mu zdi, da se prodajajo najbolje, knjigarnarji pa glede na prodajo posameznega naslova knjige razvrstijo.

Za zahodnoevropski trg je od leta 1995 pomembnejši računalniški sistem Bookscan, ki prodajo vsake knjige v ZDA, izbranih evropskih državah in Južnoafriški republiki pri blagajni digitalno zabeleži, v Sloveniji pa društvo knjigotržcev od leta 2009 pripravlja lestvico uspešnic s pomočjo podatkov iz 15 knjigarn, ki jim (drugače od lestvice *New York Timesa*) društvo ne implicira možnih favoritov, temveč vsaka knjigarna pošlje nazaj spisek desetih najbolje prodajanih knjig (Kovač in Wischenbart 118–119, 131–132). Med temi je v Sloveniji presenetljivo malo trivialnih knjižnih uspešnic ameriških avtorjev, zato pa te, nekoliko paradoksalno, kraljujejo na vseh prvih desetih mestih lestvic najbolje izposojanih knjig v knjižnicah;² lestvice sicer niso dokončne, saj nobena anketa ne upošteva knjig, prodanih v kioskih, trgovinah in na bencinskih črpalkah (132–133), sklepamo pa lahko, da bi njihovo upoštevanje lestvice nagnilo v prid ameriški nezahteveni literaturi.

Še en posreden refleks amerikanizacije na slovenskem literarnem prizorišču je porast prevodov, med katerimi so vodilni prav prevodi iz angleškega jezika. Po letu 2000, ko so se prevodi leposlovnih del po številu

nekako izenačili z domačo produkcijo (leta 2010 je bilo domačih leposlovnih del 657, prevedenih pa 658 [*Statistični urad*]), je delež iz angleščine prevedene beletristike kar 60-odstoten (Dović 2012). Poleg prevodne politike lahko amerikanizacijo spremljamo v globalni rabi angleščine, ki se tudi na Slovenskem izraža v kupovanju izvirnih angleških ali v angleščino prevedenih knjig. Tako Miha Kovač navaja lanski primer podpisovanja knjig ameriškega pisatelja Georga R. R. Martina v Ljubljani, kamor je polovica oboževalcev prišla s knjigami v angleščini (Kovač 192), ki so zaradi večjega tržišča (to ni namenjeno le bralcem v anglofonih državah, temveč je globalno) okoli 30 odstotkov cenejše od slovenskih prevodov.

A države, ki so ameriški kulturni model sprejemale, zaradi kompleksnosti globalizacije niso bile deležne le prevladujočih, potrošništvo spodbujajočih vzorcev. Nasprotno, zaradi večje osredotočenosti na ameriško produkcijo so se zahtevnejši konzumenti zanimali tudi za avtonomno ameriško kulturo kritičnega zavračanja večine vrednot, ki jih konsenzualno štejemo pod zbirni pojem »ameriškega življenja«. To se v blagi obliki kaže že v intenzivnem vplivu hipijevske kulture na evropska mladinska gibanja ob koncu 60. let, čeprav je mogoče trditi, da je bil velik del kontrakulture tega obdobja, ki se je zmožogel prebiti do Evrope, že destilat izvorno revolucionarnih idej, ki jih je znal ameriški propagandni in ekonomski aparat spretno obrniti v svoj prid.³ Skozi 50. in 60. leta se je nemalo kritičnih evropskih mislecev in piscev naslanjalo na bitniško snovanje, od 60. do konca 70. let pa so imele nemajhen odmev tudi ameriške neoavantgarde, katerih subverzivni politični angažma je pomenil nemajhno odstopanje od konformističnih meščanskih vrednot.

Situacija v slovenski književnosti od 60. do 80. let – »drugačna« amerikanizacija

Slovensko literarno amerikanizacijo v obdobju do 90. let 20. stoletja moramo brez pomislekov uvrstiti v to skupino literarnega vplivanja, saj so reference, na katere so se sklicevali slovenski literati, prevajalci in uredniki od 60. let naprej, praviloma pripadale »drugi« Ameriki, tisti torej, ki je vse povojno obdobje kritično motrila ameriško zunanjo in notranjo politiko ter potrošništvo. To ni opazno le pri deklarativno subverzivnih bitnikih ali undergroundovski kontrakulturi, temveč tudi pri literarnih zgledih v obdobju najintenzivnejše slovenske literarne amerikanizacije v 80. letih 20. stoletja.

Ameriški vplivi so v slovensko književnost 20. stoletja sprva vstopali sporadično in počasi, o širšem spogledovanju z ameriško kulturo v prevodnih in avtorskih besedilih pa lahko govorimo od 60. let, ko se je mlada

modernistična generacija pesnikov spogledovala z ameriškim imagizmom in ko so se pojavila prva dela Tomaža Šalamuna in Dimitrija Rupla. Pesnik in pisatelj si delita ne le zgodnjo ameriško izkušnjo (oba sta tam bivala v zgodnjih 70. letih), temveč tudi niz slogovnih značilnosti, ki jih običajno pripisujemo ameriškemu vplivu – in sicer že v delih, ki so izšla pred njunim odhodom v ZDA. Pri Šalamunu gre tako za jezikovne postopke (prepletanja različnih [ravnih] jezikov, sproščen oziroma kar »uživaški« [Šalamun 50–51] odnos do jezika) kot sam lirski subjekt. Ta prvič v slovenski poeziji ni ujet v okove močno evropske lepe duše, nerazumljene od okolice in sveta (še precej prisotne pri Danetu Zajcu in Gregorju Strniši), temveč se kaže kot fluidna identiteta, ki si sposoja iz Šalamunovega življenja in mestoma privzema lastnosti boga, spet drugič apatičnega egocentrika ali zdolgočasenega slehernika (Biggins 56). Tovrstna fluidnost in dinamičnost sta pri Šalamunu neločljivo povezani z njegovo vizijo ameriške kulture, ki jo je zoperstavljal apatični, zaostali in omejeni podobi, v kakršni je videl Slovenijo in Slovence (Novak Popov 455).

Že zgodnji romani Dimitrija Rupla vsebujejo več značilnosti, ki jih v slovenski literaturi opazneje srečujemo v 80. letih in ki so bili posledica srečevanja slovenskih avtorjev s književnostjo nove ameriške metafikcije. Seveda je jasno, da jih okrog leta 1970 še niso beležili kot metafikcijske ali postmodernistične, temveč so jih obravnavali v sklopu tedanjih modernističnih silnic, kakor jih je začrtal Taras Kermauner (181–194, Juvan 238). Prav Kermauner je v izčrpnih spremni besedi, ki jo je leta 1971 napisal za *Tajnika šeste internacionale*, Ruplov slog obravnaval kot ludističen. Precej temeljito se je posvetil avtoreferencialnosti, ki bo po poznejšem pojmovanju ena temeljnih potez Ruplove metafikcijskosti (Uršič 99), vendar jo je s pomočjo naratološkega poudarka solidno umestil v imaginarij ultramodernističnih teženj: »Njegov tekst /.../ migota, je neskončno živ in aktiven, vendar ta akcija ne sega do bravca, ni naravnana nanj, temveč nase. Tekst si je samozadosten. Sam je avtor in sam svoj predmet. Uživa v svojem kvazinarcisizmu.« (Kermauner 187) Ali drugje: »Svoboda 'opisa' je mogoča zato, ker opis nima predmeta oz. predmet se šele v branju sestavlja iz možnosti za predmet in bravčeve aktivitete.« (188)

V 70. letih je bilo amerikanizacijo slovenske književnosti mogoče opazovati na več ravneh, ki pa jih kljub svoji navidezni nepovezanosti družijo vsaj ena skupna značilnost: postopni negativni vplivi globalizacije na *sensus communis* v samoupravni Sloveniji (ki ni mogel biti imun na konfekcijsko podobo Zahoda, kakršna se je odslikavala prek ameriških filmov in komercialne glasbe po zatonu kontrakulture 60. let ter proizvodov z večidel skreirano mitologijo, kot je kokakola) so šli z roko v roki z močnim tokom, ki se je v književnosti že od 60. let osredotočal prvenstveno na

ameriške avtorje, skeptične do potrošniškega sistema, ameriškega vojaškega intervencionizma in konservatizma. V njihovem pisanju so lahko slovenski avtorji z ideološke platforme, ki se je izoblikovala v poznih 60. letih, očitno našli strukturno ustrezen način opozicijske drže znotraj sistema, v katerem so videli pomanjkljivosti, hkrati pa so bili dovolj preudarni, da od zahodnih ideoloških vzorcev niso črpali nekritično.

Prvi tovrsten vpliv je bila književnost bitniške subkulture, ki je do slovenskih bralcev v drobcih segla že v začetku 60. let, brez odmeva pa ni ostala niti postbitniška kontrakultura poznih 60. let. Literatura tako različnih avtorjev, kot so Allan Ginsberg, William Burroughs in Jack Kerouac, je svetovni javnosti prinašala precej drugačno sliko Amerike, kot smo jo podrobneje raziskovali v začetku prispevka. S svojo kritično levičarsko držo in antitradicionalizmom je predstavljala dopolnilo dominantnemu toku ameriške ekonomske ideologije, nadvse uporabno v slovenski modernistični književnosti tistega časa, ki je iskala sredstev za družbenokritično profiliranje.

Situacija se je nadaljevala skozi vsa 70. leta, ko so družbeno progresivni pisci ultramodernistične struje v odklanjanju tradicionalnih literarnih in mišljenjskih vzorcev praviloma posegali po angažiranih delih ameriških konkretnih, vizualnih in zvočnih pesnikov. Ti so v svojih pesmih bičali potrošniško družbo, rasizem in konformizem. In tudi v 80. letih je nova generacija, ki se je skoraj uniformno oprla na zgled ameriške metafikcije, kulturo ZDA sprejemala prek nove, dasiravno posredne oblike družbene kritike. Ta sicer v nasprotju s predhodnimi vplivi ni bila sub- ali kontrakulturna, temveč že jasno etabliрана, a je prav tako nastala iz nasprotovanja prevladujočemu toku ameriške popularne kulture (Blatnik 20–21).

Čeprav v slovenski literarni vedi tudi zaradi vplivnega mnenja Janka Kosa in zlasti Toma Virka – ki se je s književnostjo ameriške metafikcije daleč najbolj poglobljeno ukvarjal – velja, da je šlo v duhovnozgodovinskem smislu pretežno za književnost, ki se je zaradi stopnjevanega »metafizičnega nihilizma« odmaknila od kakršnegakoli angažmaja in se osredinila okrog jezikovnih postopkov in avtoreferencialnosti, moramo ob natančnejšem pogledu to ugotovitev vsekakor kritično pretresti. Če pomislimo le na bolj izpostavljene momente družbene kritike, kot sta *The Public Burning* Roberta Cooverja, ki z izrazito protireakcionarno ostjo obravnava proces proti zakoncema Rosenberg, ali ves Vonnegutov opus, je jasno, da je imelo gibanje jasno razvito stališče, ki prav gotovo ni bilo indiferentno ali celo odobravajoče do ameriškega načina življenja (Debeljak 220–223, Blatnik 20–23).

Drži pa, da je generacija 80. let na Slovenskem, zbrana okrog revije *Problemi – Literatura*, želela literaturi zagotoviti karseda veliko avtonomijo.

To ni izhajalo le iz distanciranja od tradicionalnega slovenskega književnega angažmaja, ki ga je Dušan Pirjevec posplošujoče imenoval »prešernovska struktura«, temveč je bilo najbrž v nemajhni meri povezano s situacijo v reviji. *Problemi – Literatura* so bili namreč literarni krak revije poudarjeno strukturalistične oziroma teoretskopsihoanalitične usmeritve, lacanovski filozofi pa so bili z literati in literarnimi uredniki več kot petnajst let v nadvse ambivalentnem odnosu. Literarne izdaje so skozi 70. leta v mnogočem pomenile odklik od teoretske baze revije, k temu pa je v nemajhni meri prispevalo napeto razmerje med filozofsko koncepcijo *Problemov* in literarno avtonomijo, ki so si je v literarnih izdajah revije vse bolj jasno želeli pisci.

Generacija 80. let (od katere sta kar dva osrednja člana, Andrej Blatnik in Aleš Debeljak, študirala v ZDA) je literaturi (in *Literaturi*) izborila dovoljšno avtonomijo, da je literarna izdaja *Problemov* zaživela v svojstvenem, od lacanovske teorije povsem neodvisnem idiomu, ki se je izdatno opiral na ameriško književnost, posebno postmodernistično metafikcijo. V obdobju od sredine do konca 80. let je revija novo ameriško senzibilnost v Slovenijo z manjšo zamudo prinašala sistemsko in množično. To se je poznalo tako v prevodih kot v avtorskih besedilih, ki so jih objavljali *Problemi – Literatura*, nemalo pa tudi v rubrikah in jezikovni rabi, ki je pod vplivom ameriške literature posegala tako po anglicizmi kot – sicer redkeje – po oblikah, ki so odstopale od knjižne norme.

Ob koncu 80. let je vpliv ameriške metafikcijske književnosti močno upadel, kar je začuda sovpadlo z dokončno osamosvojitvijo *Literature* od *Problemov*, za katero si je tako prizadevala predhodna generacija. Uredništvo se je zamenjalo, nove reference, h katerim se je revija v času urednikovanja Janija Virka in Vida Snoja ter v naslednjih uredniških sestavih ideološko obračala, pa so najdevali v obujanju tradicionalizma, posebno verskih in mističnih izročil. Čeprav je prehod že zaradi širših družbenih dogajanj (osamosvojitvev, uvedba prostega trga itd.) najbrž povezan z amerikanizacijo, o kakršni smo govorili v začetku sestavka, se novi uredniki in avtorji na ameriško kulturo, posebno tisto »disidentsko«, niso več naslanjali deklarativno. S tem se je prostor vpliva ameriške kulture drastično skrčil, v naslednjih nekaj letih pa se kvantitativno povsem izenačil z vsemi drugimi kulturnimi vplivi, ki jih je obetala prvič zares pluralistično osnovana revija.

Pravzaprav je težko reči, zakaj je amerikanizacija v reviji tako hitro zamrla, razen če to pripišemo nujnim spremembam dominante ob zamenjavi generacij. Mogoče je, da je osamosvojitvev zares sprožila amerikanizacijo, kakršno poznamo iz socioloških besedil o globalizaciji. Poleg razočaranja nad novo družbenoekonomsko formacijo, v katero so mnogi polagali velike upe, je bil morda na delu povsem tipičen literarni proces –

zaradi prisotnosti z ameriško kulturo posredno povezanega prostega trga in potrošništva so ZDA izgubile status eksotičnega in nedosegljivega. Ob razočaranju nad realnostjo, ki se je od daleč zdela bolj mamljiva, gre torej lahko za izgubo »sinjega cveta« generacije oziroma njenega predmeta hrepenenja. Predvsem pa ne gre pozabiti, da je Amerika na literate vplivala s strukturo kritičnosti in opozicije. Slovenski intelektualci in pisci so v sedemdesetih našli strukturno ustreznico svojemu položaju kritičnosti do sistema, ki pa ga ne želijo porušiti do tal. Potem ko se je sistem spremenil in se je nova realnost v marsičem naslanjala na ameriško dominacijo, pa se mladim avtorjem (ki povečini niso več dobro poznali bitništva in undergrounda) ameriška kultura ni več zdela dobro sredstvo za opozicijsko držo. Poleg tega na nepolitičnem horizontu revije, ki so ga obljubljala urednikovanja od Janija Virka naprej, opozicionalnost niti ni bila več pravi kriterij, po katerem bi se pisci ravnali.

Sklenemo lahko, da sta se globalizacija in amerikanizacija v prispevku pokazali kot večplastna problematika, zaznamovana s pogosto nasprotujočimi si dognanji različnih strok. Posplošeno bi lahko rekli, da je globalizacija ekonomska in kulturna paradigma, ki je zaznamovala zadnja desetletja in se še nadaljuje. Zaradi izpostavljenosti ZDA kot velesile v povojnih desetletjih, ki še ni povsem minila, ni presenetljivo, da se hkrati z deregulacijo ekonomije in omejevanjem pristojnosti držav v svetovnem gospodarstvu po svetu krepí ameriška zavest. Slednja se odraža v evropskem in azijskem sprejemanju in kopiranju ameriških kulturnih dominant kot samoumevnih, pa tudi v desetletja trajajoči ideologiji sklicevanja na ameriški politični model kot center svetovne demokracije. Vendar je (deloma prostovoljno deloma priučeno) hlastanje za vsem ameriškim po svetu diseminiralo tudi subverzivne glasove ameriške kulture, ki so se v vsem povojnem obdobju prevladujočemu toku ameriške kulture postavljali po robu.

Primer tovrstnega ameriškega vpliva je tudi slovensko (predvsem [post] modernistično) literarno opiranje na ZDA v 70. in še veliko bolj v 80. letih prejšnjega stoletja. Zdi se, da so družbeno kritični avtorji, predvsem tisti, ki so pisali v revijo *Problemi – Literatura*, v literaturi svojih ameriških somišljenikov našli sredstvo za svojo politično pozicijo, ki je bila po eni strani do sistema kritična, po drugi pa je z njim iskala tudi določeno mero konsenza. Če je to nekoliko smelo trditi za radikalnejše bitnike in undergroundovsko kontrakulturo, je analogija na mestu pri ameriških metafikcionistih, ki so bili razpeti med akademsko kanonizacijo in ostro kritiko družbe, ki jih je kanonizirala.

OPOMBE

¹ Torej – po SSKJ – proces, povezan z delovanjem in vedenjem posameznih gospodarskih enot (oziroma gospodinjstev in podjetij), v nasprotju z makroekonomskimi procesi, ki zadevajo vedenje in delovanje ekonomije kot celote.

² Ob tem Miha Kovač in Rüdiger Wischenbart opozarjata, da v Sloveniji drugače od mnogih držav Evropske unije število izposoj v knjižnicah znatno presega prodajo knjig (133).

³ To lahko še z veliko večjo gotovostjo trdimo za nekatere druge subkulture, ki so se pojavile kot opozicija tradicionalno amerškemu načinu življenja, danes pa so med njegovimi glavnimi izvozniki (denimo hiphop).

LITERATURA

- Ali, Tariq. *Spopad fundamentalizmov: Križarstvo, džihad in modernost*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 2002.
- Beck, Ulrich. *Kaj je globalizacija: Zmote globalizma – odgovori na globalizacijo*. Ljubljana: Krtina, 2003.
- Biggins, Michael. »Handkejeva Slovenija in Šalamunova Amerika: literarne rabe utopijek«. *Literatura* 5.22 (1993): 52–60.
- Blatnik, Andrej. *Labirinti iz papirja: Štoparski vodnik po metafikciji in njeni okolici*. Ljubljana: LUD Literatura, 1994.
- Conrad, Peter. *Competing Visions of World Order Global Moments and Movements*. New York: Palgrave Macmillan, 2007.
- Crnković, Gordana P. »'American' Utility vs. 'Useless' Reflection: On Possible Futures on Both Sides of the Atlantic«. *Kazaaam! Splat! Ploof! The American Impact on European Popular Culture since 1945*. Ur. Sabrina P. Ramet in Gordana P. Crnković. Lanham: Rowman & Littlefield, 2003. 9–14.
- Debeljak, Aleš. »Prolegomena za ameriško metafikcijo«. John Barth (et al.): *Ameriška metafikcija*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1988. (Knjižnica Kondor 247). 219–234.
- Dicken, Peter. *Global Shift: Mapping the Changing Contours of the World Economy*. New York: Guilford press, 2007.
- Dović, Marijan. »Economics and Ideologies of the Slovenian Literary Mediation«. *Primerjalna književnost* 35.1 (2012): 121–140.
- Frank, Andre Gunder. *ReOrient. Global Economy in the Asian Age*. Berkeley, Los Angeles in London: University of California Press, 1998.
- Friedman, Thomas L. *Izravnavanje sveta: Kratka zgodovina 21. stoletja*. Ljubljana: Učila, 2008.
- Giffard, C. Anthony. »Culture versus Commerce: Europe Strives to Keep Hollywood at Bay«. *Kazaaam! Splat! Ploof! The American Impact on European Popular Culture since 1945*. Ur. Sabrina P. Ramet in Gordana P. Crnković. Lanham: Rowman & Littlefield, 2003. 37–54.
- Juvan, Marko. »Preseganje romantične dediščine? Ključno besedilo narodne literature v modernizmu in postmodernizmu«. *Jezik in slovstvo* 39.6 (1994): 229–240.
- Kermauner, Taras. »Svet besed brez Besede«. Dimitrij Rupel: *Tajnik šeste internacionale*. Maribor: Obzorja, 1971. 181–194.
- Kovač, Miha. »Understanding a Book: A Few Digressions on Forms and Meanings«. *Primerjalna književnost* 35.1 (2012): 189–200.
- Kovač, Miha in Rüdiger Wischenbart. »Rušenje mitov: Iposlovne uspešnice v Evropi in Sloveniji«. *Primerjalna književnost* 33.2 (2010): 117–135.

- Moffett, Samuel Erasmus. *The Americanization of Canada*. Toronto: University of Toronto Press, 1972.
- Novak Popov, Irena. *Sprehodi po slovenski poeziji*. Maribor: Litera, 2003.
- Palmer, Tom G. »Globalization is Grrrrreat!« *Cato's Letters: A Quarterly Message on Liberty* 1.2 (2002): 1–2.
- Poiger, Uta G. »Afterword«. *Kazaaam! Splat! Ploof! The American Impact on European Popular Culture since 1945*. Ur. Sabrina P. Ramet in Gordana P. Crnković. Lanham: Rowman & Littlefield, 2003. 222–243.
- Ramet, Sabrina P. »Americanization, Anti-Americanism, and Commercial Aggression against Culture: An Introduction«. *Kazaaam! Splat! Ploof! The American Impact on European Popular Culture since 1945*. Ur. Sabrina P. Ramet in Gordana P. Crnković. Lanham: Rowman & Littlefield, 2003. 3–8.
- Scholte, Jan Aart. »Global Civil Society: Changing the World?« *CSGR Working Paper*. Coventry: University of Warwick, 1999. Dostopno na: http://wrap.warwick.ac.uk/2094/1/WRAP_Scholte_wp3199.pdf.
- Smith, Allan. *Canada – An American Nation? Essays on Continentalism, Identity, and the Canadian Frame of Mind*. Québec: McGill-Queen's University Press, 1994.
- Ssenyoga, Brian. »Americanization or Globalization?«. *Global Envision*. Dostopno na: <http://www.globalevision.org/library/33/1273> (19. 10. 2012).
- Statistični urad*. Založništvo Slovenija, 2010 – končni podatki. Dostopno na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4298 (20. 10. 2012).
- Svetličič, Marjan. *Globalizacija in neenakomeren razvoj v svetu*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2004.
- Šalamun, Tomaž. »Jezik je ena najnevarnejših drog«. [Spraevala:] Tea Štoka. *Literatura* 2.9 (1990): 47–65.
- Uršič, Julija. *Metamatika: Branja metafikcije*. Ljubljana: LUD Literatura, 2000.

The Globalization and Americanization of Literature, and Their Echoes in Slovenia

Keywords: Slovenian literature / literary journals / 20th cent. / literary influences / meta-fiction / postmodernism / globalisation / americanisation

The article deals with a question of a link between globalization and Americanization and their mutual relation to the literary writing after World War II. While extensively reflected in most of the fields of human activity, globalization is not easy to define. Yet there is a set of parallels, shared among most of researchers – one is, for example, a strong role of the United States of America's economy and cultural domination that has constantly been spread simultaneously with a notion of globalization in recent decades. To denote the American face of the globalization in

literature, the article uses as its tool claims by many different authors, also the ones with a very opposite viewpoint, such as Tariq Ali and Thomas L. Friedman. In next part the article deals with different aspects of the Americanization and, more general, with the cultural and economic domination of the American idiom and its influences, as seen in Europe.

The second, more applicative but shorter, part of the article is dedicated to the quick view of an ever expanding influence of the American culture to the Slovene literature between the 1960s and the late 1980s, with the journal *Problemi – Literatura* as at least in a certain period of time the main proponent of the American – as well as globalized – stroke of references. Most distinguishable characteristic of the Slovene version of an artistic and especially literary Americanization is the subversive point of reference of Slovene authors, translators and editors. At least with *Problemi – Literatura*, we can follow the stream of influences from beatniks and postbeat underground poets, through politically engaged ultramodernist poets, to the whole generation from mid- to late 1980s that found its ideological and stylistic affirmation in the metafiction of the American authors such as Thomas Pynchon, and Robert Coover, who were themselves socially aware and oppositional towards the mainstream American culture.